

Prof. dr hab. Andrzej Kaleta
Instytut Socjologii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu

**Ocena osiągnięcia naukowego oraz aktywności naukowej
dr Stanisława Lachowskiego,
w związku z wystąpieniem o nadanie stopnia doktora habilitowanego**

Pan doktor Stanisław Lachowski (ur. 23 lutego 1958 roku) od roku 1989 jest zawodowo związany z Instytutem Medycyny Wsi w Lublinie, a po uzyskaniu w roku 1995 stopnia naukowego doktora, także z dwoma lubelskimi uniwersytetami - wpieryw (do roku 2004) z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim (Filią w Stalowej Woli), a potem (od roku 2004 do dzisiaj) z Uniwersytetem Marii Curie-Skłodowskiej. W obu instytucjach naukowych pracuje na stanowisku adiunkta. Jednak decydujący wpływ na kształt Jego zainteresowań naukowych - skoncentrowanych prawie bez reszty na funkcjonowaniu dziecka w rodzinie wiejskiej - wydaje się mieć zawodowy związek z Instytutem Medycyny Wsi. Świadczy o tym również niebłahy dorobek naukowy Habilitanta, zlokalizowany na pograniczu socjologii medycyny i socjologii wsi, z przechyłem w stronę tej pierwszej. Istotny wpływ nauk medycznych ujawnia się przede wszystkim w warstwie warsztatowej większości Jego publikacji, charakteryzujących się przewagą matematyczno-statystycznych ujęć procesów społecznych nad tymi bliższymi naukom humanistycznym, preferującym bardziej jakościowe metody poznawania rzeczywistości społecznej. Niejako w nawiązaniu do konwencji metodologicznej preferowanej przez dr Lachowskiego rozpoczynam od bardziej formalnej oceny Jego dorobku i aktywności naukowej.

Ocena dorobku naukowego oraz aktywności naukowej Habilitanta pod względem formalnym

Ocenę formalnego aspektu dorobku naukowego i aktywności naukowej dr Stanisława Lachowskiego sporządziłem na podstawie dwóch dokumentów:

- *Analiza bibliometryczna publikacji w postępowaniu o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego dr Stanisława Lachowskiego, przygotowanego przez Bibliotekę Uniwersytetu Medycznego w Lublinie;*

oraz

- *Wykaz opublikowanych prac naukowych lub twórczych prac zawodowych oraz informacja o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki, przygotowanego przez Habilitanta.*

Z analizy dokumentu pierwszego, obejmującego - jeśli go dobrze interpretuję – całość dorobku publikacyjnego, wynika, że ten spełnia formalne kryteria stosownych zapisów ustawowych, o czym świadczą:

- **4 pełnotekstowe prace naukowe opublikowane po doktoracie, w czasopismach z tzw. najwyższej półki - a więc z ministerialnej listy A, z Impact Factor (periodyk *Annals of Agricultural and Enviromental Medicine*), w tym trzy w języku angielskim. Jednak tylko jeden artykuł został opublikowany wyłącznie pod nazwiskiem habilitanta, w trzech pozostałych figuruje jako ich współautor;**
- **18 pełnotekstowych prac naukowych opublikowanych po doktoracie, w czasopismach z ministerialnej listy B, bez Impact Factor, w tym trzy w języku angielskim. W przypadku 7 Habilitant występuje jako ich współautor.**
- **3 prace pogładowe opublikowane po doktoracie w czasopismach z ministerialnej listy B, bez Impact Factor (w przypadku 2 Habilitant występuje jako współautor)**

Efektom przedstawionych publikacji jest:

- sumaryczny Impact Factor (według listy Journal Citation Reports) na poziomie 5,241;
- 5 cytowań według bazy Web of Science (wskaźnik średniej liczby cytowani 1,14; tzw. Indeks Hirscha – 2,0);
- 181 (211 według oświadczenia Habilitanta) punktów uzyskanych za publikacje zgodnie z zasadami rankingowymi Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Mając na uwadze, że aktywność naukowa Habilitanta ma miejsce w obrębie nauk humanistycznych, a nie medycznych, uzyskane wskaźniki pozycjonujące jego dorobek w międzynarodowym i krajowym obiegu naukowym należy uznać za absolutnie satysfakcjonujące. Należy jednak zwrócić uwagę, że wielu publikacjach występuje jako ich współautor, a wszystkie prace w języku angielskim opublikował tylko w jednym periodyku naukowym *Annals of Agricultural and Enviromental Medicine*.

Z analizy dokumentu drugiego (*Wykaz opublikowanych.....*) - chyba bardziej miarodajnego dla oceny dorobku Habilitanta - wynika, że Jego dorobek naukowy po doktoracie¹ (1995 – promotor ks. prof. dr hab. Leon Dyczewski, Wydział Nauk Społecznych KUL) obejmuje:

- dwie monografie (w tym wchodzącą w skład osiągnięcia naukowego), których jest jedynym autorem;

¹ Liczby poszczególnych typów publikacji podawane w tym fragmencie mojej recenzji mogą się nieznacznie różnić od tych podawanych przez Habilitanta w *Autoreferacie*. Moje „wyczerpania” bazują na *Wykazie opublikowanych prac naukowych lub twórczych prac zawodowych oraz informacji o osiągnięciach dydaktycznych, współpracy naukowej i popularyzacji nauki*.

- cztery monografie, w których występuje jako współautor, chociaż w przypadku trzech swój udział szacuje na ponad 70%;
- jedną monografię, której jest redaktorem naukowym;
- trzy monografie, w których występuje jako współredaktor naukowy;

wydane przez Instytutu Medycyny Wsi w Lublinie, a więc oficynę lokalną.

Listę opracowań monograficznych uzupełnia wcale liczny (22 pozycje, w tym 4 w tzw. językach kongresowych i 4 współautorskie) zbiór publikacji będących fragmentami w pracach zbiorowych. Ich zdecydowana większość została opublikowana jednak w monografiach wcale lub nisko punktowanych. W spisie publikacji naukowych w czasopismach międzynarodowych lub krajowych z listy B i spoza listy B MNiSW (16 pozycji, w tym 9 współautorskich) dostrzegłem tylko jedną (współautorską) opublikowaną w czasopiśmie o profilu socjologia wsi (*Wieś i Rolnictwo*, 2010), nie znalazłem drukowanych przez inne czołowe polskie i zagraniczne periodyki socjologiczne. Zdecydowanie dominują czasopisma medyczne, z periodykiem *Medycyna Ogólna* na czele, w którym opublikowano połowę z nich. Ocenę dorobku publikacyjnego Habilitanta obniża brak recenzji (przynajmniej takowych nie znalazłem w *Wykazie opublikowanych.....*), natomiast podnosi autorstwo lub współautorstwo 21 prac o charakterze popularyzacyjnym. Więcej jak skromnie wyglądają publikacje w tzw. językach kongresowych - dostrzegłem zaledwie cztery (dwie w języku angielskim, niemiecko, rosyjskojęzyczną). Ilościowy obraz aktywności pisarskiej dr Lachowskiego uzupełnia istotny wkład (na poziomie nie mniejszym niż 40%) w kilka ekspertyz zrealizowanych na zamówienie różnych agend państwa polskiego: rządu RP (Strategiczny Program Rządowy 1), Państwowej Inspekcji Pracy, Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi i Ministerstwa Zdrowia oraz członkostwo zespołu mającego za zadanie przygotowanie na zlecenie jednej instytucji międzynarodowych ekspertyzy dotyczącej bezpieczeństwa dzieci w środowisku wiejskim.

Reasumując, dorobek pisarski dr Stanisława Lachowskiego, chociaż spełnia kryteria formalne określone w *Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadania stopnia doktora habilitowanego*, wydaje się świadczyć o nie przywiązywaniu dostatecznej wagi do sposobu jego udostępniania, co ogranicza szansę szerszego włączenia się w zarówno w krajowy jak i międzynarodowy dyskurs naukowy, szczególnie w obrębie socjologii.

Ta sama uwaga odnosi się do pozostałych wymiarów aktywności naukowej Habilitanta. Imponująco przedstawia się liczbowy obraz jego udziału w międzynarodowych konferencjach naukowych (15), jednak tylko dwie odbywały się zagranicą (Berlin, Lwów), a na jednej autor wygłaszał referat w języku angielskim. Jeszcze okazalej wygląda lista referatów wygłoszonych na konferencjach krajowych (20), niestety brakuje tych ważnych dla rozpoznawalności wśród socjologów, w tym socjologów wsi. Nie dostrzegłem bardziej aktywnego udziału żadnej grupie roboczej/sesji zjazdów organizowanych przez Polskie Towarzystwo Socjologiczne, chociaż gwoli sprawiedliwości odnotujmy udział w zjazdach Polskiego Towarzystwa Medycyny Pracy oraz konferencjach organizowanych pod szyldem komitetów Polskiej Akademii Nauk czy Rzecznika Praw Dziecka. Ich listę uzupełnia liczny udział w seminariach naukowo-szkoleniowych (15) oraz szkoleniowych (6), w których - jeśli dobrze rozumiem - nasz Habilitant uczestniczył jako wykładowca. Do tego samego typu

aktywności należy zaliczyć Jego udział w charakterze eksperta w Radzie Naukowej przy Rzeczniku Praw Dziecka. Ta bardziej pragmatyczna część aktywności naukowej dr Lachowskiego spotykała się z uznaniem instytucji na rzecz których była wykonywana, o czym świadczą dwukrotne nagrody Prezesa Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego oraz Ministerstwa Pracy i Polityki Społecznej.

Trudno również uznać za istotnie wzmacniające pozycję naukową w środowisku socjologicznym doświadczenia habilitanta na polu organizacji życia naukowego, znaczone udziałem w dwóch zespołach organizacyjnych konferencji międzynarodowych (odbywających się w Polsce), jednym konferencji krajowej oraz redagowaniem działu *Socjologia zdrowia*, w czasopiśmie *Medycyna Ogólna i Nauki o Zdrowiu*. Wartość tego aspektu aktywności naukowej habilitanta z pewnością istotnie podnosi występowanie w charakterze recenzenta 6 artykułów proponowanych do publikacji w czasopiśmie *Medycyna Ogólna i Nauki o Zdrowiu* oraz 1 artykułu dla *Annals of Agricultural and Environmental Medicine*, a także pełnienie funkcji (od roku 1999) wiceprezesa Polskiego Towarzystwa Ergonomicznego.

Z *Wykazu opublikowanych* ..... wynika, że Habilitant nie brał udziału w międzynarodowych projektach badawczych, natomiast kierował wieloma badaniami o charakterze krajowym, finansowanymi przez Komitet Badań Naukowych, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz realizowanymi w ramach działalności statutowej macierzystego Instytutu Medycyny Wsi. Stosunkowo niewiele dowiadujemy się o dotychczasowej działalności dydaktycznej i organizacyjnej. O tej pierwszej wiemy tylko tyle, że w latach 1995-2004 polegała na prowadzeniu zajęć dydaktycznych w Filii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w Stalowej Woli, od roku 2004 w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (wykłady, ćwiczenia, seminaria głównie z socjologii rodziny i socjologii zdrowia); że wypromował 81 licencjatów 31 magistrów oraz jest opiekunem praktyk studenckich odbywanych przez studentów różnych uczelni wyższych w Instytucie Medycyny Wsi. Niewiele więcej dowiadujemy się o działalności organizacyjnej, polegającej na wykonywaniu standardowych obowiązków w obu instytucjach zatrudniających dr Lachowskiego, chociaż w Instytucie Socjologii UMCS w latach 2009-2012 pełnił funkcję zastępcy jego dyrektora.

W świetle przedstawionych danych otwartym pozostaje pytanie czy dorobek dr Lachowskiego analizowany wyłącznie pod względem formalnym jest wystarczający dla uzyskania stopnia doktora habilitowanego? Mając na względzie, że został wytworzony w ciągu prawie 20 lat po uzyskaniu stopnia naukowego doktora (1995), jego wymiar ilościowy należy ocenić pozytywnie, jego jakość - biorąc pod uwagę wyłącznie kwestie formalne, więc rangę czasopism, prestiż wydawnictw, konferencji naukowych itp. - pozostawia pewien niedosyt, patrząc nań z perspektywy socjologii wsi, a pomijając socjologię medycyny. Oczywiście ten typ ocen nie może przesądzać o pozytywnej bądź negatywnej ocenie tego dorobku. Kryterium zasadniczym pozostaje jakość merytoryczna publikacji wskazanych przez Habilitanta jako wchodzących w skład osiągnięcia naukowego.

Ocena osiągnięcia naukowego

Zbiór publikacji stanowiących osiągnięcie naukowe dr Stanisława Lachowskiego *Praca dzieci w rodzinnych gospodarstwach rolnych i gospodarstwach domowych na terenie województwa lubelskiego* składa się z monografii *Praca dzieci w rodzinach wiejskich Lubelszczyzny. Uwarunkowania i zagrożenia* (wyd. Instytut Medycyny Wsi, Lublin 2013) oraz 11 innych publikacji naukowych, w tym: 8 artykułów naukowych, opublikowanych w jednym czasopiśmie zagranicznym kategorii „A” (*Annals of Agricultural and Environmental Medicine*) i trzech wysoko punktowanych czasopismach krajowych (*Roczniki Socjologii Rodziny, Medycyna Pracy, Humanizacja Pracy*) oraz 3 fragmentów w pracach zbiorowych.

***

Nie ulega dla mnie wątpliwości, że najważniejszą dla oceny jakości dorobku naukowego Habilitanta jest obszerna monografia (s.384) *Praca dzieci w rodzinach wiejskich Lubelszczyzny*. Klasyczna struktura - cztery części: erudycyjna (rozdziały 1-3), warsztatowa (rozdział 4,) empiryczno- analityczna (rozdziały 5-10), podsumowująca (rozdział 11) doskonale wydaje się porządkować wywody Autora.

W części erudycyjnej przedstawia historyczny rozwój rodziny wiejskiej, od charakteryzującej wieś tradycyjną wieków XIX do połowy XX po współczesną, niezbyt precyzyjnie jednak ujmując zmieniające się role dziecka w tej grupie i instytucji społecznej. W kolejnym rozdziale próbuje wyjaśnić czym jest dzieciństwo i kim jest dziecko, odwołując się do różnych dyscyplin nauki. Lektura obu rozdziałów początkowych budzi pewne wątpliwości co do możliwości analitycznych Habilitanta. Mamy w nich bowiem do czynienia głównie z referowaniem cudzych poglądów, bez bardziej precyzyjnego ich wiązania z zasadniczym tematem pracy jakim jest praca dzieci wiejskich. Na podstawie ich lektury z pewnością można powiedzieć, że Autor wiele przeczytał na temat rodziny funkcjonującej na wsi oraz okresu dzieciństwa, natomiast nie zawsze dobrze wywiązuje się z obowiązku bardziej krytycznego podejścia do literatury przedmiotu, w sensie koncentracji na wątkach rzeczywiście istotnych z perspektywy rozwiązywanego problemu badawczego. Ponadto - szczególnie po lekturze rozdziału pierwszego - nie jestem przekonany czy autor rozróżnia pojęcie rodziny wiejskiej oraz pojęcie rodziny rolniczej, gdyż odnoszę wrażenie że traktuje te terminy zamiennie. Pewne pomieszanie tych pojęć sygnalizuje zresztą również tytuł całego zbioru publikacji stanowiących osiągnięcie naukowe, w którym Habilitant wydaje się zapominać że dzieci funkcjonują nie tylko w gospodarstwach rolnych i gospodarstwach domowych rodzin wiejskich, ale również w gospodarstwach domowych rodzin prowadzących gospodarstwa rolne.

Niedostatki analityczne rozdziału pierwszego i drugiego kompensuje z nawiązką rozdział trzeci, w którym autor przedstawia zjawisko pracy dzieci wiejskich w świetle literatury przedmiotu, wyjaśnia znaczenie ustawowych terminów związanych z pracą dzieci, opisuje pozytywne i negatywne konsekwencje tego zjawiska, określa jego skalę i uwarunkowania w Polsce oraz na Świecie. Ponadto charakteryzuje pracę dziecka w rodzinie rozpatrując ją w konwencji teorii ról społecznych, traktując jego pracę jako jedną z ról rodzinnych, co ma podstawowe znaczenie dla jakości analiz wyników badań empirycznych.

Bardzo dobre wrażenie robi czwarty rozdział książki, w którym Habilitant prezentuje warsztat badacza empiryka, charakteryzującego się wysokim poziomem świadomości metodologicznej, to jest umiejętności planowania i realizacji badań oraz konstruowania narzędzi do ilościowych analiz ich rezultatów. Przedmiotem swoich badań czyni czas, rodzaj, uwarunkowania pracy dzieci w gospodarstwie rolnym i domowym rodziny wiejskiej oraz zdrowotne, rozwojowe i społeczne konsekwencje tego zjawiska. Stawia trzy podstawowe pytania badawcze:

1. W jakim zakresie dzieci wiejskie są angażowane do pracy na rzecz gospodarstwa rolnego i domowego?
2. Jakie czynniki warunkują zakres tego angażowania?
3. Czy to angażowanie powoduje negatywne konsekwencje dla ich rozwoju ?

obudowane wieloma bardziej szczegółowymi, które czyni punktem wyjścia do formułowania całego szeregu hipotez, przetwarzanych następnie w modele teoretyczne różnych aspektów zjawisk będących przedmiotem zainteresowania. Przyjęty sposób postępowania determinuje z kolei wybór typu danych (informacje od 1038 uczniów, 773 wychowawców klas, ponad 500 lekarzy, dane z 255 dzienniczków prowadzonych przez uczniów), technik badawczych (ankieta audytoryjna oraz analiza dokumentów - bo do takowych należy zaliczyć zarówno dzienniczek zajęć dziecka, jak również dane udostępniane na piśmie przez wychowawców i lekarzy) oraz zmiennych i wskaźników umożliwiających ilościową analizę zebranego materiału empirycznego. O jej wysokim poziomie świadczą zastosowane liczne techniki statystyczne z elementami modelowania strukturalnego (np. analiza ścieżek) oraz analiz korelacyjnych, wiążących zjawisko pracy dzieci z właściwościami ich rodzin pochodzenia.

Równie pozytywne wrażenie robi najbardziej obszerna część trzecia książki, w której przedstawiono wielowymiarowe charakterystyki zjawiska angażowania dzieci do prac w gospodarstwach domowych i rolnych funkcjonujących na wsiach lubelskich, chociaż moim zdaniem można je z powodzeniem ekstrapolować na obszary wiejskie całej Polski. Każdy z analizowanych wymiarów pracy dzieci jest szczegółowo dokumentowany obszernym materiałem dowodowym, co umożliwia precyzyjne odpowiedzi:

1. Na polskiej wsi mamy nadal do czynienia ze zjawiskiem nadmiernego obciążania dzieci pracą, a w rodzinach rolniczych z pracami niebezpiecznymi lub szkodliwymi dla ich zdrowia i rozwoju;
2. Zjawisko pracy dzieci na wsi jest warunkowane licznymi przyczynami: geograficzno-klimatycznymi, demograficznymi, infrastrukturalnymi i ekonomicznymi, jak również kulturowymi, związanymi z relacjami emocjonalnymi w rodzinie oraz kształtem osobowości społecznej dziecka;
3. Niemożliwym jest przesądzenie o jednoznacznie negatywnym lub pozytywnym charakterze konsekwencji pracy dzieci na rzecz wiejskiego gospodarstwa rolnego i/lub domowego. Ich negatywne oddziaływanie na stan zdrowia, rozwój emocjonalny, proces edukacji daje się stwierdzić statystycznie tylko w przypadkach pewnych patologii (praca pod siłą, długa, wyczerpująca, nadmiernie odpowiedzialna itp.) z którymi i tej sferze mamy na wsi do czynienia;

na trzy wcześniej sformułowane pytania badawcze.

Ostatni rozdział rozprawy stanowi podsumowanie uzyskanych wyników w kontekście potrzeby zapobiegania negatywnym konsekwencjom pracy dzieci wiejskich. Ponieważ wyniki badań potwierdzają, że znacząca część dzieci doświadcza negatywnych konsekwencji pracy zwłaszcza w gospodarstwie rolnym, będąc narażoną na szkodliwe oddziaływanie środowiska pracy, Autor proponuje trzy kierunki działań, które zminimalizują zagrożenia z tym związane: (1) upowszechnianie i egzekwowanie istniejących przepisów prawa chroniących dziecko przed nadmiernym lub nieumiejętnym angażowaniem do pracy; (2) wdrażanie programów edukacyjnych dotyczących bezpieczeństwa dzieci pochodzących z rodzin wiejskich a zwłaszcza rodzin rolniczych (3) rozbudowa infrastruktury w zakresie edukacji i rekreacji, dzięki której możliwe będzie kształtowanie właściwych postaw dzieci oraz zapewnienie im właściwej opieki podczas pracy rodziców.

Trudno pod adresem tej bardzo dobrej pod wieloma względami książki formułować zarzuty poważniejszej natury. Drobne mankamenty wytknąłem odnosząc się do poszczególnych części monografii; pewien niedosyt budzi nazbyt pragmatyczne potraktowanie rozważań podsumowujących. Pewnie w mniejszym zakresie na podstawie zebranego materiału empirycznego, ale z pewnością na podstawie wiedzy ujawnionej przez Autora w analitycznej części pracy, można się było pokusić o wyprowadzenie dalej idących wniosków dotyczących ewolucji ról rodzinnych dzieci wiejskich. W sytuacji radykalnych zmian zachodzących w usytuowaniu ekonomicznym wiejskich gospodarstw domowych oraz zmian charakteru pracy zawodowej (także rolników) - chociażby w świetle tezy o końcu pracy, dyskutowanej od pewnego czasu w socjologii - ciekawym byłoby poznanie przemyśleń Autora w tej sprawie.

***

Podstawowym kryterium doboru pozostałych 11 publikacji wchodzących w skład osiągnięcia naukowego było - jak pisze dr Lachowski w swoim *Autoreferacie* - podobieństwo analizowanych zagadnień, obejmujących 4 aspekty Jego zainteresowań problemem udziału dzieci wiejskich w pracach na rzecz rodziny: zjawisko pracy dzieci, uwarunkowania angażowania dzieci do prac w gospodarstwie domowym i rolnym oraz konsekwencje i zagrożenia dla dzieci, będące skutkiem prac rolnych cedowanych na nich przez dorosłych. Podstawą niektórych z tych publikacji były wyniki badań opisanych w monografii (p.2, p.3), w innych Habilitant porównuje wyniki badań zrealizowanych w roku 1997 i 2008 (p.4), jeszcze inne stanowią uszczegółowienie niektórych kwestii, na przykład, zagrożenia dla zdrowia i rozwoju dzieci wynikające z obciążenia pracą na rzecz gospodarstwa rolnego (p. 8, 9, 10). Co ważne, w każdej Habilitant wykorzystuje wyniki własnych badań empirycznych, zrealizowanych w latach 1997 – 2012, w ramach 6 projektów badawczych (granty KBN i Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz projekty w ramach działalności statutowej Instytutu Medycyny Wsi). Większość z tych opracowań wydaje się wnosić do socjologicznej wiedzy o zjawisku udziału dzieci wiejskich w pracach na rzecz rodziny pewne nowe wątki, znajdujące swe syntetyczne zwięźczenie w wysoko już wcześniej ocenionej monografii. Z tego punktu widzenia zdecydowaną większość, jeśli nie wszystkie te artykuły opublikowane wcześniej (przed monografią), traktuję jako kolejne przybliżenia problemu badawczego rozwiązywanego przez Habilitanta bez mała lat 20. Nie traktuję tego

jako zarzut, raczej wyrażam uznanie dla konsekwencji w rozwoju naukowym realizowanym zgodnie z zasadami indukcyjnego paradygmatu gromadzenia wiedzy, cenionego co prawda bardziej w naukach przyrodniczych niż humanistycznych. Nie za bardzo rozumiem dlaczego Habilitant ten fakt stara się bagatelizować, sugerując w *Autoreferacie*, że na Jego osiągnięcie naukowe składa się monografia i jednaście innych opracowań ją wzbogacających, gdy tymczasem, moim zdaniem, najważniejszym i najcenniejszym elementem tego dorobku jest owa monografia ten dorobek syntetyzująca i 11 opracowań ją obudowujących (bez których prawdopodobnie nie mogłaby powstać), do których dodałbym jeszcze kilka z prezentowanych w zestawieniu publikacji nie wchodzących w skład monotematycznego cyklu.

Konkluzje

Nawiązując do art. 16.1 Ustawy o Stopniach Naukowych stwierdzającego, że ..... *Do postępowania habilitacyjnego może zostać dopuszczona osoba, która posiada stopień doktora oraz osiągnięcia naukowe lub artystyczne, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora, stanowiące znaczny wkład autora w rozwój określonej dyscypliny naukowej lub artystycznej oraz wykazuje się istotną aktywnością naukową lub artystyczną....* **stwierdzam, że osiągnięcia naukowe i aktywność naukowa dr Stanisława Lachowskiego stanowią wystarczającą podstawę do nadania stopnia doktora habilitowanego.**

Na pytanie czy zaprezentowany dorobek Habilitanta stanowi znaczny wkład w rozwój socjologii, możliwe są dwa typy odpowiedzi. Jeżeli ten wkład analizujemy z perspektywy tzw. socjologii gabinetowej, preferującej dedukcyjny typ poznania zjawisk społecznych, to taka odpowiedź powinna być negatywna. Nasz Habilitant nie wytycza ani nowych teoretycznych ścieżek interpretacji rezultatów swoich badań empirycznych, ani nie traktuje teorii jako zbioru ustaleń stanowiących punkt wyjścia do analiz rzeczywistości społecznej. Jeśli do takich ustaleń nawiązuje to bardziej po to, aby udowodnić recenzentom znajomość teorii socjologicznej (taki charakter, w dużym stopniu, mają dwa pierwsze i najmniej udane rozdziały monografii oraz „teoretyczne zagajenia” wszystkich opracowań cyklu monotematycznego); lub celem porządkowania swego wywodu. W tym ostatnim przypadku na ogół skutecznie i sensownie, w każdym rozdziale analitycznym, odwołuje się do ustaleń teoretycznych.

Natomiast jeśli popatrzymy na ten dorobek z perspektywy socjologii empirycznej (nazywanej także praktyczną, a obecnie także publiczną) - a więc w największym stopniu odwołującej się do pierwotnej (A. Comte i inni pozytywiści) idei pomocy w naprawianiu zdeorganizowanych stanów społecznych oraz nawiązującej do dyrektyw poznania indukcyjnego (tylko na podstawie ustaleń z empirycznych badań stosunkowo wąskich zagadnień społecznych możliwym i uprawnionym jest budowanie teoretycznych modeli i uogólnień) - **to dokonania naukowe doktora Stanisława Lachowskiego uważam za wnoszące wystarczająco istotny wkład w poznanie zjawisk społecznych ważnych dla rozwoju socjologii, i jeszcze coś więcej ..... możliwe do wykorzystania**

i wykorzystywane w rozwiązywaniu bieżących i ważnych problemów życia społecznego.

O mojej pozytywnej ocenie przesadzają:

- dobrze uzasadnione cele naukowe i użyteczne rozwiązywanego problemu badawczego, ważnego: poznawczo (słabo, jeśli w ogóle, obecnego w zainteresowaniach polskich socjologów w okresie transformacji ustrojowej, ulegających złudzeniu, że odnotowywany w badaniach wzrost znaczenia dziecka jako wartości samej w sobie oznacza eliminację zjawiska jego instrumentalnego wykorzystywania); społecznie (przedłużające się w czasie historycznym zjawisko nadmiernego obciążania dzieci wiejskich pracą na rzecz gospodarstw rolnych i domowych); i użytecznie (niepokojące sygnały o wzroście liczby wypadków dzieci wykorzystywanych do prac w rolnictwie);

- solidne podstawy metodologiczne zrealizowanych badań empirycznych (zróżnicowane grupy respondentów, dane gromadzone przy pomocy różnorodnych technik badawczych, analizowane i prezentowane przy użyciu wysoko rozwiniętych technik statystycznych, umożliwiające uogólnianie wniosków na obszary wiejskie całej Polski);

- wysoki stopień realizacji założonych celów badawczych (dokładne rozpoznanie temporalnego wymiaru pracy dzieci na rzecz wiejskich gospodarstw domowych; wskazanie kierunków jego przemian; dokonanie wnikliwej analizy czynników wpływających na stopień obciążania pracą dzieci wiejskich; ocena zagrożeń oraz konsekwencji zdrowotnych, rozwojowych i społecznych tego zjawiska);

- wypracowanie podstaw projektów aplikacyjnych o charakterze edukacyjnym (świadome oddziaływanie na dzieci i rodziców w szkołach wiejskich) oraz prewencyjnym (służby odpowiedzialne za kontrolę warunków i bezpieczeństwa pracy);

skutkujące poszerzeniem wiedzy o tej sferze życia społecznego w obrębie socjologii medycyny (w większym zakresie) i socjologii wsi.

Toruń, 9 stycznia 2015 r.

A. K.

